

Oulun kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman linjaukset (päivitetty 4.11.2009)

SAATESANAT

Nämä Oulun kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman linjaukset pohjautuvat Opetushallituksen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, jotka Opetushallitus on vahvistanut 19.12.2000 lukien toistaiseksi. Perusteet on valmisteltu perusopetuslain 14 §:n mukaisesti yhteistyössä Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin kanssa.

Opetussuunnitelman linjaukset, jotka on vahvistettu sosiaali- ja terveys- sekä opetuslautakunnassa, otetaan käyttöön Oulun kaupungissa 1.8.2001 alkaen kaikissa esiopetusta antavissa yksiköissä. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja Oulun kaupungin opetussuunnitelman linjausten pohjalta kaikki esiopetusta antavat yksiköt laativat omat esiopetuksen opetussuunnitelmansa. Omassa opetussuunnitelmassaan yksiköt tarkentavat näissä linjauksissa määriteltyjä tavoitteita ja sisältöjä ja luovat niiden pohjalta toiminnallisia kokonaisuuksia.

Suosittelimme käyttämään opetussuunnitelman perusteiden ja näiden linjausten tukena Opetushallituksen julkaisuja; Esiopetus, tavoitteellisen oppimispolon alkuna sekä Eväitä esiopetuksen opetussuunnitelman laatijoille.

Oulussa 31.5.2001

Opetussuunnitelmatyöryhmän puolesta pedagogiset vastuuhenkilöt

Alkuopetuksen ohjaava opettaja
luokanopettaja
Kristiina Manninen

Esi- ja alkuopetuksen työryhmän puheenjohtaja
päiväkodin johtaja
Anitta Pakanen

OULUN KAUPUNGIN ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN LINJAUKSET

1. ESIOPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN TOIMINTA-AJATUS

Lapsi kasvaa ja oppii oululaisessa esiopetuksessa myönteisen minäkuvan omaavaksi aktiiviksi persoonaksi. Hän kasvaa yksilönä yhteisönsä jäseneksi. Esiopetusta toteutetaan ammattitaitoisesti yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

**” Leikin ja liikun Oulussa
ilolla kuljen esikoulussa.
Opin vanhaa ja opin uutta
olenhan osa tulevaisuutta”**

- Eija Törmänen -

2. ESIOPETUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖN KUVAUS

Esiopetuksen oppimisympäristöstä puhuttaessa tarkoitetaan fyysistä ja psyykkistä ympäristöä. Esiopetuksen tilat, piha-alue ja opetusvälineet ovat fyysistä ympäristöä, psyykkinen ympäristö muodostuu kognitiivisista, emotionaalisista ja sosiaalisista rakenteista.

Esiopetuksessa toimivat opettajat suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat oppimisympäristöä yhteistyössä kaikkien esiopetuksen järjestämiseen osallistuvien kanssa. Vanhemmat voivat osallistua oppimisympäristön arviointiin ja kehittämiseen mm vanhempainilloissa, lapsen esiopetuksen suunnitelmaa laadittaessa. On tärkeää, että lapsi on mukana oppimisympäristöä rakennettaessa ja muokattaessa.

Oppimisympäristön on tuettava monipuolisesti lapsen kasvua ja oppimista ja tarjottava mahdollisuuksia seuraavaan lähikehityksen vaiheeseen. Opettajan ja lapsen välinen ja lasten keskinäinen vuorovaikutus on sille oleellista. Uteliaisuutta herättävä ja haasteellinen ympäristö antaa keinoja ja ohjaa lasta henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamiseen. Oppimisympäristön on tarjottava mahdollisuuksia leikkiin, muuhun toimintaan ja lisäksi myös omaan rauhaan. Oppimisympäristön täytyy olla myös esteettisesti miellyttävä, kodikas, riittävän tilava ja muunneltavissa erilaiseen toimintaan. Työvälineiden ja materiaalien on oltava lasten saatavilla.

Hyvässä psyykkisessä ja sosiaalisessa oppimisympäristössä kaikkien aikuisten luottamuksellinen yhteistyö antaa vuorovaikutusmallin lapsen omiin ihmissuhteisiin. Myönteinen, iloinen, avoin, rohkaiseva ja lämmin ilmapiiri vahvistaa lapsen hyvinvointia. Lasten tulee oppia hyvät tavat ja muiden ihmisten huomioiminen omassa toiminnassaan. Aikuisen on huomioitava lapsen tunnetilat ja lapsi pääsee turvalliseen syliin.

Ympäristön salliva ja suotuisa ilmapiiri antaa lapselle mahdollisuuksia esiintymiseen ja luonnolliseen itseilmaisuuun ihmettelemällä, kyselemällä ja kertomalla. Sen tulee olla kieliympäristönä virikkeinen ja mahdollistaa lapsen kielellistä kehitystä tukevaa toimintaa. Avoimessa oppimisympäristössä lapsi voi tarttua kirjoitettuun kieleen omien edellytystensä mukaisesti.

Oppimisympäristö tukee ja edistää myös matemaattisen ajattelun kehittymistä. Ympäristö ohjaa lasta kiinnittämään huomiota luonnollisissa, arkipäivän tilanteissa ilmeneviin matemaattisiin asioihin.

Oppimisympäristön pitää olla monivivahteinen, jotta lapsi oppii tekemään havaintoja kaikkia aisteja käyttäen luonnosta ja rakennetusta ympäristöstä. Havaintojen tekoa harjoitellaan leikinomaisesti erilaisissa ympäristöissä.

Monipuolinen oppimisympäristö tutustuttaa ympäristönsä perinteisiin ja nykypäivän esinekulttuuriin ja rohkaisee lasta jakamaan muiden kanssa tunnekokemuksiaan ja ajatuksiaan.

Johdonmukainen kasvuympäristö antaa pohjan esiopetuksen eettiselle ja katsomukselliselle kasvatukselle. Turvalliset rajat antavat lapselle perustan oman itsensä ja muiden ihmisten kohtaamiselle. Elämänkatsomukselliset perusaineokset lapsi saa kotoaan.

3. ESIOPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN PAINOTUKSET

Oulun kaupungissa on valittu painopistealueeksi kestävän kehityksen periaatteet. Kestävä kehitys on työtä yhteisen tulevaisuutemme ja erityisesti tulevien sukupolvien elinehtojen puolesta. Sen periaatteisiin kuuluu pyrkimys muuttaa käyttäytymismalleja ympäristöä kuluttavista ympäristöä säästäviin toimintatapoihin. Hyvät tavat ja muiden ihmisten huomioiminen liittyvät olennaisesti sosiaaliseen kestävyteen.

Teknologiakaupunki Oulussa on hyvä jo esiopetusvuonna hyödyntää teknologiakasvatuksen antamia mahdollisuuksia. Teknologiakasvatus lähtee liikkeelle lapsen välittömästä kokemusmaailmasta ja siinä opetellaan löytämään ongelmia ja niihin erilaisia ratkaisuja. Sen avulla tutustutaan erilaisiin ilmiöihin ja niiden syy – seuraus suhteisiin.

Esiopetusta antavissa yksiköissä voi olla omia toiminnan painopistealueita esim. yrittäjyyskasvatus, liikunta, musiikki, ilmaisu, kuvataide, jotka suunnitellaan yhteistyössä henkilöstön ja vanhempien kanssa. Nämä kirjataan yksikkökohtaisiin opetussuunnitelmiin ja ne tarkentuvat vuosittaisissa toimintasuunnitelmissa.

Tärkeä painopistealueemme on esi- ja alkuopetuksen verkostoyhteistyön kehittäminen. Oulun kaupunkiin on muodostettu 17 alueellista yhteistyöverkosta. Jokaiseen verkostoon kuuluu alueen päiväkodit ja koulut. Verkostotyö on moniammatillista ja sen toiminta on kullekin alueelle omaleimaista ja se palvelee alueellisia tarpeita. Verkostoyhteistyön avulla kehitetään esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmia. Verkosto jakaantuu pienempiin tiimeihin, jotka suunnittelevat yhteistä toimintaa. Verkostot ovat tärkeä foorumi sisäiselle koulutukselle.

4. ESIOPETUKSESSA NOUDATETTAVAT YLEISET KASVATUS- JA OPPIMISTAVOITTEET

Esiopetuksen tavoitteet määräytyvät sekä lapsen yksilöllisistä kehittymistarpeista että yhteiskunnan tarpeista. Tavoitteen asettelussa huomioidaan oululainen näkökulma. Oululaisen esiopetuksen tavoitteena on:

Lapsen myönteinen minäkuva vahvistuu ja hänen oppimaan oppimisen taitonsa kehittyvät. Lapsi oppii vuorovaikutuksessa muiden kanssa vähitellen tiedostamaan omaa oppimistaan. Lapsi harjoittelee tekemään myös valintoja.

Lapsi omaksuu perustietoja, -taitoja ja -valmiuksia oppimisen eri alueilta ikänsä ja edellytystensä mukaisesti. Lapsi oppii pohdintaa oikeasta ja väärästä leikin kautta, vertaisryhmässä. Hän harjoittelee yhteiselämän pelisääntöjä ja toimintaansa vastuuntuntoisena yhteisön jäsenenä. Lapsiryhmällä tulee olla yhteisesti sovitut selkeät rajat ja säännöt. Hän harjoittelee hallitsemaan itseään ja arkipäivän tilanteista selviytymistä. Lapsi oppii ymmärtämään, että ihmiset ovat tasavertaisia ja hyväksyy erilaisuuden.

Hän opettelee huolehtimaan omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Lapsen oma identiteetti suomalaisessa ja oululaisessa kulttuuriympäristössä vahvistuu. Erilaiset tutustumiskäynnit ja retket sekä paikalliset ja kansalliset juhlat ja tapahtumat ovat tärkeä osa esiopetusta. Lapsi tutustuu mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan muihinkin kulttuureihin. Lapsi saa monenlaisia taide- ja kulttuuri kokemuksia ja nauttii niistä.

Varhaiskasvatus ja esiopetus antavat pohjan lapsen luontosuhteelle. Hän nauttii elämysten ja kokemusten avulla luonnosta ja ymmärtää vähitellen sen merkityksen kaikelle elämälle. Lapsi havainnoi luonnonilmiöitä ja häntä ohjataan jäsentämään niitä.

5. ESIOPETUKSEN PEDAGOGINEN TOTEUTTAMINEN

Lapsen oppiminen perustuu hänen aiempiin tietoihinsa, käsityksiinsä ja kokemuksiinsa. Lapsen rooli on aktiivinen uuden tiedon rakentajana. Oppimista tapahtuu lapsen toiminnassa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Eri tavoin taitavat lapset neuvovat ja ohjaavat toisiaan. Aikuisen tehtävä on jäsentää oppimista ja suunnata lapsen mielenkiintoa kulloinkin käsiteltäviin asioihin. Tietoa ei voida siirtää suoraan lapselle, vaan hän itse rakentaa aiemmin omaksumiensa tietojen pohjalta uuden tiedon. Oppimisympäristön on tuettava tätä oppimiskäsitystä. Tämän luomisessa opettajalla on tärkeä rooli. Esiopetusta antavien opettajien on pohdittava millaiset työmuodot tukevat oppimiskäsityksen toteutumista. Työtapoja määrittävät opetuksen tavoitteet ja tarkoituksenmukaisuus. Lapsen oppimisprosessi on tärkeämpi kuin yksittäiset sisällöt.

Esiopetuksessa ei toteuteta oppiainejakoisuutta vaan se pohjautuu opetuksen eheyttämiseen. Eheyttävä opetus muodostuu kokonaisuuksista, jotka liittyvät lapsen elämään ja toisaalta lapsen maailmankuvaa laajentaviin ja jäsentäviin sisältöihin. Teemakokonaisuudet valitaan lapsille merkityksellisistä aiheista. Esiopetuksen sisältöjako on tarkoitettu opettajan työkaluksi ohjaamaan työtä.

6. ESIOPETUKSEN SISÄLLÖT

6.1. Kielellinen kehittyminen

Kieli, vuorovaikutus ja oppiminen

Kielellisen kehittymisen ensisijaisena tavoitteena on että lapsi oppii vuorovaikutustaitoja, keskustelemaan, kysymään, kertomaan ja kuuntelemaan. Lapsen ajattelu kehittyy hänen ymmärtäessä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Kielen taitojen kehittyminen vahvistaa sosiaalisten taitojen ja itsetunnon kehittymistä sekä omaan oululaiseen kulttuuriin kasvua. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimiselle on merkityksellistä kielentietoisuuteen kasvaminen.

Lasta rohkaistaan ja ohjataan niin, että hänestä kasvaa vähitellen aktiivinen puhuja ja kuuntelija monenlaisissa vuorovaikutustilanteissa, niin arkisissa viestintätilanteissa kuin oppimistilanteissakin. Lapsi tottuu kertomaan omista asioistaan ja keskustelemaan toiveistaan, tunteistaan ja mielipiteistään. Lasta kuunnellaan ja häntä kannustetaan kertomaan kokemuksiaan ja keksimään omia mielikuvitustarinoita. Ryhmän jäsenenä hän oppii kuuntelemaan sekä lasten että aikuisten puhetta, osallistumaan keskusteluun ja odottamaan tarvittaessa omaa vuoroaan.

Lapsille luetaan ja kerrotaan satuja, kertomuksia, kertovia tietotekstejä, runoja, loruja ym. niin että hän saa tilaisuuden nauttia kuulemastaan. Kun lapsi eläytyy kuulemaansa, hän saa aineksia ajatteluunsa ja hänessä vahvistuu kyky ymmärtää omaa ja toisten elämää. Hän alkaa tiedostua lukutaidon merkityksestä. Hän kiinnostuu kysymään ja tekemään päätelmiä sekä arvioimaan kuulemaansa.

Kuvalukutaidon avulla lapsi oppii keskittymistä, loogista ajattelua ja päättelyä. Kuvista kertoessaan ja kuunnellessaan toisten kertomaa lapsi rikastaa mielikuvitustaan, sanavarastoaan ja ilmaisuaan. Tämä ennakoi omien kirjoitettujen tarinoiden laatimista.

Kokonaisilmaisu

Kieli antaa välineitä itsensä ilmaisuun ja sosiaalisiin suhteisiin. Oppimisen lähtökohtana on lapsen oma ilmaisukieli. Lapsi laajentaa kokemus-maailmaansa, mielikuvitustaan ja saa elämyksiä leikissä ja draamassa. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen kannalta on tärkeää, että lapsi osaa puhua selkeästi ja lausua äänneet oikein.

Lasta rohkaistaan monipuoliseen ilmaisuun erilaisilla aistiharjoituksilla ja -kokeiluilla. Lapsen puhemotoriikan kehittymistä tuetaan erilaisten harjoitusten avulla. Lapsi oppii leikin ja mielikuvituksen kautta. Sallivassa ilmapiirissä lapsella on mahdollisuuksia turvallisiin ihmissuhteisiin, esiintymiseen ja luonnolliseen itseilmaisuun ihmettelemällä, kyselemällä, keskustelemalla, kertomalla, vertailemalla ja tekemällä omia johtopäätöksiä näkemästään ja kuulemastaan.

Draama- ja leikkiharjoitukset, erilaiset nukketeatteriesitykset sekä muut esittämistilanteet syventävät kokemuksia ja lisäävät lapsen tietoisuutta itsestään ja kasvuympäristöstään. Lapselle järjestetään mahdollisuuksia seurata erilaisia esityksiä ja nauttia niistä.

Oman ilmaisunsa kehittymisen lisäksi lapselle järjestetään mahdollisuus tutustua uusiin viestintävälineisiin. Mediakasvatus aloitetaan jo esiopetuksessa. Tavoitteena on että lapset tutustuvat tietotekniikkaan yhtenä oppimisen muotona ja apuvälineenä heille sopivin ehdoin.

Alkava luku- ja kirjoitustaito

Alkavan luku- ja kirjoitustaidon perustana on, että lapsi on kuullut ja kuunnellut, hän on itse tullut kuulluksi, hän on puhunut ja hänelle on puhuttu. Hänen kanssaan on keskusteltu, hän on kysellyt ja hänelle on vastattu. Kirjoitetun kielen kulttuuriympäristössä teksti herättää lapsen uteliaisuuden. Kyselevän lapsen paras oppimisympäristö on teksti itse. Lapsen aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat pohjana esiopetuksen lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen prosessissa. Lasten erilaiset tiedot ja taidot otetaan huomioon järjestämällä sellainen avoin oppimisympäristö, jossa kukin lapsi voi tarttua kirjoitettuun kieleen omien edellytystensä mukaisesti. Materiaalina on monenlaista ja monentasoista tekstiä, joka tarjoaa tilaisuuden lukea yksin, toisten lasten tai aikuisten seurassa.

Tavoitteena on lapsen mielenkiinnon herääminen ja lisääminen suullisen ja kirjoitetun kielen havainnointiin ja tutkimiseen leikin avulla. Lapsen kanssa tehdään tutkimusretkiä kieleen, sen merkityksiin, rakenteisiin ja muotoihin. Tutkimuskohteina voivat olla erilaiset tekstit, ilmaisut, yksittäiset sanat, kirjaimet ja äänteet lapselle mielekkäässä yhteydessä. Lapsen kielellisen tietoisuuden kehittymistä tuetaan esim. loruillen ja riimitellen. Näin lapsi saa kokemuksia siitä, että puhuttu kieli voidaan muuttaa kirjoitukseksi ja kirjoitettu kieli puheeksi.

Aikuisen tehtävänä on toimia lukemisen ja kirjoittamisen mallina, järjestää motivoiva ja haasteellinen oppimisympäristö, mallintaa sopivia strategioita sekä perehtyä kunkin lapsen oppimisprosessiin ja ohjata häntä etenemään oman kehityksensä mukaisesti.

Oulun kaupungin esiopetusta antavissa yksiköissä lapset ohjataan käyttämään pääsääntöisesti isoja antikvakirjaimia.

Lapsi lukijana ja kirjoittajana

Lapsi voi lukea ja kirjoittaa ennen esiopetusvuotta. Lukevankin lapsen paras oppimisympäristö on teksti itse. Monipuolinen erilaisia mahdollisuuksia tarjoava ympäristö innostaa lapsen kehittämään jatkuvasti kielen taitojaan. Erilailla taitavien lasten yhdessä työskentely tukee heidän kaikkien oppimista ja kasvamista.

6.2. Luonnontieteet

6.2.1. Ympäristö- ja luonnontieto

Esiopetuksessa ympäristö- ja luonnontieto tarjoaa luontoelämyksiä, arkipäivän ympäristöystävällistä toimintaa, yhdessä tekemistä, havainnointia, tutkimista, satua ja seikkailua ja oivaltamisen riemua. Tavoitteena on saada lapsi ymmärtämään oman toimintansa vaikutuksia ympäristöönsä. Ympäristö ja luonnontieto tukee omalta osaltaan lapsen ajattelun ja oppimaan oppimisen taitojen kehittymistä.

Opetuksen sisältöjä valittaessa aikuisen vastuulla on huomata lapsen mielenkiinnon kohteet sekä halu tutkia ja oppia. Lapsella on oltava mahdollisuus hankkia käytännön arkielämässä tarvittavia taitoja ja valmiuksia.

Tavoitteena on, että lapselle kehittyy myönteinen asennoituminen ympäristöönsä sekä erilaisia ihmisiä ja kulttuureja kohtaan.

☞ Kokemusten ja elämysten saaminen

Toiminnan on lähdettävä liikkeelle lapsen maailmasta, hänen tarpeistaan, haluistaan, toiveistaan ja kyvyistään. Kun lapsella on omakohtainen ja aito mielenkiinto, hän oppii ja omaksuu huomaamattaan. Esiopetuksessa korostuu lähiympäristön merkitys. Jotta ympäristön voi kokea läheisenä, turvallisena ja kiinnostavana, siitä on välitettävä. Välittäminen syntyy hyvistä kokemuksista ja elämyksistä. Niitä saa liikkumalla lähiympäristössä usein ja monenlaisissa olosuhteissa. Lapselle on tarjottava tilanteita, joissa hän voi tutkia: katsella, kuunnella, tunnustella, haistella ja maistella ... ja kysyä miksi.

☞ Luontotietouden lisääminen

Oikea tieto virittää uteliaisuutta ja auttaa ymmärtämään. Kun lapsi tietää ja tunnistaa, hän kokee hallitsevansa oikeaa tietoa. Hänelle syntyy taitamisen tunne. Aikuinen on lapsen saamien kokemusten ja elämysten eheyttäjä ja jäsentäjä, oppimisen ohjaaja. Luontoa ja muuta ympäristöä koskeva tietämys jäsentyy, kun lapsi omaksuu näitä koskevia peruskäsitteitä. Hän oppii ymmärtämään käsitteiden välisiä yhteyksiä ja eri ilmiöihin liittyviä lainalaisuuksia.

☞ Ympäristöstä huolehtiminen

Aikuisen vastuulla on tiedostaa millaisiin arvoihin hänen antamansa elämänmalli perustuu. Tärkeää on, että kasvattaja on selkiinnyttänyt oman arvomaailmansa ja on sitoutunut siihen niin, että se näkyy kaikessa toiminnassa. Arvot ovat aina ympäristö- ja luonnontiedon pohjana ja ne ohjaavat sisältöjen ja menetelmien valintaa.

Esiopetuksessa ympäristö- ja luonnontieto on aina oikeaa tekemistä, toimintaa ja osallistumista oikeilla välineillä ja materiaaleilla. Lapset opettelevat arkipäivän kierrätystä mm. lajittelemalla. Lähiympäristön viihtyvyyteen kuuluu piha-alueiden hoito ja omista leikkitiloista ja -välineistä huolehtiminen. Ympäristö- ja luonnontieto on osa elämää, kestävän kehityksen periaatteet ovat osa arkipäivää.

Ympäristö- ja luonnontietoon kuuluvia ilmiöitä ja asioita on luontevaa tarkastella eri teemojen ja projektitöiden avulla. Se on kaikkea toimintaa eheyttävä ja yhdistävä ”punainen lanka”.

6.2.2. Terveys

Esiopetuksessa edistetään lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä sekä kasvua ja kehitystä. Arkipäivän tilanteissa lasta ohjataan ymmärtämään ja huolehtimaan omalta osaltaan **terveydestään ja turvallisuudestaan**. Tämä tarkoittaa mm. terveellisiä ruokatottumuksia ja omasta hygieniasta huolehtimista. Oulun kaupungin esiopetusta antavissa yksiköissä käytetään infektioiden ehkäisemiseksi tehostettua käsien pesua ja desinfiointitippaa aina esiopetukseen tultaessa, ennen ruokailua, WC:ssä käynnin jälkeen ja kotiin lähdettäessä. Tämä pohjaa moniin Oys:n tutkimuksiin. Turvallinen kasvuympäristön ilmapiiri edistää lapsen psyykkistä terveyttä. Lapsi oppii tekemään valintoja ja huolehtimaan hyvinvoinnistaan mm. ymmärtämällä sään mukaisen vaatetuksen tärkeyden.

6.2.3. Matematiikka

Esiopetuksessa luodaan pohja matematiikan oppimiselle. Se on systemaattisen matematiikan opetuksen esivaihe. On tärkeää tukea lapsen myönteistä suhtautumista matematiikkaa kohtaan sekä tutustuttaa lapsi matemaattisten käsitteiden ja periaatteiden maailmaan arkipäivän tilanteissa. Lasta kannustetaan luovaan ajatteluun ja ongelmanratkaisuun. Lapsen on tärkeää kokea matematiikka hauskana, mielenkiintoisena ja haastavana asiana.

Matemaattinen ajattelu perustuu käsitteiden ymmärtämiselle. Lapselle käsitteiden muodostumiseen vaikuttavat todellisuus, konkreettinen malli, kuva, symboli ja kieli. Käsitteiden opettelussa on keskeinen rooli opetusmenetelmillä, välineillä ja kielellä. Oppimistilanteet täytyy rakentaa siten, että lapsella on aktiivinen rooli. Leikkien, tarinoiden, laulujen, liikunnan, pienten työtehtävien, keskusteluhetkien, pelien ym. avulla johdattelu ja runsas havainnollisuus matematiikan käsitteiden opetuksessa ovat luonnollisia tapoja avartaa lapsen matematiikan maailmaa.

Lasta ohjataan tarkkailemaan omaa ajattelemistaan ja kannustetaan kertomaan mitä ajattelee tai miten ajatteli. Keskustelu auttaa lasta löytämään uusia, erilaisia ratkaisutapoja.

Esiopetuksessa lapsi luokittelee, vertailee ja järjestää lähiympäristön esineitä, eliöitä, kappaleita, kuvioita ja aineita muotojen ja määrien sekä muiden ominaisuuksien perusteella. Lapsi perustelee oman tapansa toimia ja keskustelee esineiden luokittelu-, vertailu- ja järjestämistavoista. Lapsi harjaantuu tekemään päätelmiä syy - seuraus -suhteista.

Lukukäsitettä tutkiessaan lapsi oivaltaa lukusanan ja määrän välisen yhteyden sekä lukujen järjestykseen liittyvän seuraajasuhteen. Hän vertailee lukumääriä ja ymmärtää lukumäärän lisäämisen ja vähentämisen periaatteen.

Lapsi hahmottaa, tunnistaa ja vertailee geometrisia kappaleita ja kuvioita. Hän harjoittelee kuvioiden piirtämistä ja mallien rakentamista esimerkiksi palikoilla. Lasta johdatetaan löytämään syyt, miksi tietyt kuviot ja kappaleet nimetään tietyllä systemaattisella tavalla.

Lapsi oppii käyttämään ilmaisuja, joista selviää esineen sijainti tilassa sekä myös kuvissa. Suuntien ilmaiseminen ja ymmärtäminen ovat lapselle tärkeitä oppimisen kohteita.

Lapsi harjoittelee käyttämään aikaan liittyviä arkikäsitteitä, keskustelemaan lähiaikoina tapahtuneista asioista ja muistelemaan niiden tapahtumajärjestystä. Lapsi harjaantuu päättämään tapahtumien loogista järjestystä. Tarinat ja omista kokemuksista kertominen ovat hyviä harjoitteita tähän.

6.3. Taito- ja taidekasvatus

Taito- ja taidekasvatuksen avulla tuetaan lapsen luovuuden, mielikuvituksen ja itseilmaisun kehittymistä. Omakohtaiset elämykset ja leikit eri taiteiden alueilla rikastuttavat lapsen ajatus-, kokemus- ja tietomaailmaa, joka virittää lasta kokeilemaan uusia ilmaisualueita. Lasta kannustetaan omiin pohdintoihin, tutkiskeluun ja kyselyyn sekä kuunnellaan lapsen omia oivalluksia, valintoja ja päätöksiä. Näin edistetään lapsen minäkuvan kehittymistä ja selviytymistä arkipäivän tilanteissa. Eri ilmaisun alueilla tuetaan lapsen motorista kehittymistä sekä omatoimisuutta että aloitteellisuutta. Lasta ohjataan turvallisten työtapojen omaksumiseen sekä vastuuseen omasta toiminnastaan. Lasta ohjataan oululaisen kulttuuritarjonnan pariin.

6.3.1. Musiikki

Tavoitteena on herättää lapsen kiinnostus ja rakkaus musiikkiin, tarjota myönteisiä kokemuksia ja elämyksiä musiikin parissa toimimisesta, kehittää lapsen luovaa musiikillista ilmaisua sekä omaa tuottamista ja herkistää lasta kuunteluun. Tavoitteena on myös tukea lapsen sosiaalista ja emotionaalista kehitystä sekä kehittää monenlaisia musiikkiin liittyviä tiedollisia ja taidollisia valmiuksia.

Menetelminä voidaan käyttää päivittäisiä laulu- ja soittotuokioita. Lapselle tarjotaan kuunneltavaksi monipuolista musiikkia. Rytmiset laulu- ja soittoleikit sekä eläytymällä liikkuminen ovat osa musiikkituokiota. Rytmiharjoitukset ovat tärkeä pohja kaikelle oppimiselle. Musiikkia yhdistetään luontevasti mm. kuvataiteeseen, liikuntaan, kansainvälisyys-kasvatukseen, ympäristökasvatukseen sekä eettiseen ja katsomukselliseen kasvatukseen.

6.3.2. Kuvataide

Kuvataiteen tavoitteena on havaintokyvyn harjaannuttaminen ja tuntuman saaminen monipuolisiin materiaaleihin ja työvälineisiin sekä työtapoihin. Kuvataiteen avulla kehitetään myös lapsen kuvallista ajattelua, kykyä luoda kuvallisia mielikuvia, hahmottaa tilaa ja iloita kuvataiteesta ja kuvataiteellisesta toiminnasta. Lasta ohjataan oman ja toisen työn kunnioittamiseen sekä elämysten ja kokemusten kautta esteettisen tajunnan kehittymiseen. On tärkeää ohjata lasta oman ympäristön ja kulttuuriperinteen arvostamiseen.

Menetelminä voidaan käyttää piirtämistä, maalaamista, rakentamista, muotoilemista, valokuvaamista, liikkumista tilassa ja leikkimistä visuaalisilla elementeillä. Kuvia tarkastellaan yhdessä, harjoitellaan havaintojen tekemistä sekä keskustellaan kuvista. Aihepiirit ovat sidoksissa muuhun opetukseen ja tukevat lapsen yksilöllistä kehittymistä. Työskentelyn yhteydessä opitaan kuvallisia peruskäsitteitä ja kuvan rakentamisen keinoja. Tehdään tutustumiskäyntejä museoihin ja erilaisiin näyttelyihin.

6.3.3. Kädentaidot

Kädentaidot sisältävät askartelun, tekstiilikäsityön ja teknisen työn. Käsillä tekemisen, rakentelun sekä tilan hahmottamisen avulla tuetaan käsityöllistä ilmaisua ja avaruudellisen tajun kehittymistä. Lasta ohjataan arvostamaan kädentaitoja arkielämän hyödyllisinä taitoina. Häntä ohjataan myös arvostamaan ja arvioimaan ympäristönsä perinteitä ja nykypäivän esinekulttuuria käyttäen hyväksi ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia.

Menetelminä käytetään askartelua erilaisilla materiaaleilla. Tutustutaan suomalaisen käsityöperinteeseen ja arkipäivän esineistöön; suomalaiseen muotoiluun. Tekninen työ painottuu luonnonmateriaalien työstämiseen.

6.4. Liikunta

Tavoitteena on lapsen luontaisen liikkumisen tukeminen, ylläpitäminen ja kehittäminen. Liikunnalla tuetaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Monipuolisen ohjatun liikunnan kuten luonnossa liikkumisen, tanssin, ilmaisuliikunnan

ja muun sisäliikunnan sekä vesiliikunnan lisäksi lapsella on mahdollisuus omaehtoiseen liikunnalliseen toimintaan.

Liikunnallisten perustaitojen harjoittelu on tärkeää erilaisissa ympäristöissä eri vuodenaikoina erilaisin välinein. Lapsen havaintomotorisia taitoja kehitetään. Niitä ovat kehon ja sen osien tunnistaminen ja nimeäminen, kehon eri puolten tunnistaminen ja niiden yhteistoiminta sekä tasapaino- ja aistiharjoitukset. Kuusivuotiaat käyvät viikon mittaisen vesileikkikoulun.

6.5. Etiikka ja katsomus

Esiopetukseen sisältyy kaikille lapsille yhteistä **eettistä kasvatusta** ja osittain kaikille yhteistä ns. **kulttuurista katsomuskasvatusta**. Kulttuurinen katsomuskasvatus on yhteistä vain osittain, koska siihen kuuluu eriytettyinä osina myös **uskontokasvatusta** ja sille vaihtoehtoista **elämäkatsomustietokasvatusta** (ET-kasvatusta). Nämä opetusjärjestelyt perustuvat perustuslain 11§:ssä ja 6§:ssä säädettyihin uskonnon ja omantunnonvapauden sekä yhdenvertaisuuden periaatteisiin ja oikeuksiin, joita esikouluikäisen lapsen kohdalla käyttää huoltaja. Lapsen osallistuminen joko eriytettyyn uskontokasvatukseen tai eriytettyyn ET-kasvatukseen perustuu huoltajan valintaan. Tässä suhteessa esiopetuksen menettely on erilainen verrattuna perusopetukseen, jossa esimerkiksi ET-kasvatukseen voivat osallistua vain uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat siviilirekisteriin merkityt lapset.

Esiopetuksen eettinen ja kulttuurinen katsomuskasvatus lähtevät lasten vanhempien elämäkatsomuksellisen vakaumuksen kunnioittamisesta. Elämäkatsomuksellinen vakaumus voi puolestaan liittyä esimerkiksi johonkin uskontoon, agnostisismiin, ateismiin jne. Koska suurin osa opetuksesta on kuitenkin kaikille lapsille yhteistä, on ensiarvoisen tärkeää, että käytännön kasvatustilanteiden pedagogiset ratkaisut rakentuvat suvaitsevaisuuden ja avoimuuden ilmapiirille sekä erilaisten ajatusten ja näkökulmien aidolle kunnioittamiselle.

On huomattava, että niin eettinen kuin kulttuurinen katsomuskasvatuskin ovat luonnollisia, esiopetusryhmän jokapäiväiseen toimintaan nivoutuvia seikkoja. Eettisyys erilaisina tekoina, valintoina ja päätösinä kohdataan päivittäin monissa käytännön tilanteissa samoin kuin opettajan ja lasten välisissä suhteissa. Esiopetusryhmässä toimivien aikuisten olisikin tiedostettava tämä eettisyyden jatkuva läsnäolo sekä oman toimintansa esikuvallinen merkitys edellä mainittujen eettisen- ja kulttuurisen katsomuskasvatuksen periaatteiden näkökulmasta.

6.6. Eettinen kasvatus

Eettinen kasvatus liitetään joustavasti esiopetuksen eri tilanteisiin. Tämän lisäksi on tärkeää, että säännöllisesti muutaman kerran viikossa järjestetään erityisiä eettiseen kasvatukseen keskittyviä opetustilanteita ja -tuokioita. Tällöin voidaan käyttää työtapoina esimerkiksi satujen, (draama)kertomusten, kuvien tai todellisten tapausten pohjalta käytäviä ohjattuja eettisiä keskusteluja, pelejä, leikkejä, tutustumiskäyntejä, retkiä jne. Eettisen kasvatuksen tavoitteena on

Lapsen eettisen toimintakyvyn ja itsetuntemuksen kehittyminen

- Lasta ohjataan tunnistamaan ja tiedostamaan itsensä eettisenä toimijana.
- Lasta ohjataan huomaamaan erilaisten ilmiöiden, tilanteiden ja kysymysten eettiset ulottuvuudet.
- Lasta ohjataan vastuullisuuteen ja toisen asemaan asettautumiseen.
- Lasta ohjataan pohtimaan ja ymmärtämään hyvän ja pahan, oikean ja väärän välisiä eroja sekä toimimaan sen mukaisesti.
- Lasta ohjataan arvostamaan omaa ja toisten työtä sekä tuntemaan työn iloa.

Lapsen sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen

- Lasta ohjataan kuuntelemaan ja kunnioittamaan toisia.
- Lasta ohjataan tunnistamaan omat tunteensa ja ilmaisemaan itseään.
- Lasta opetetaan tutkimaan ja ratkaisemaan eettisiä ongelmia ja ristiriitoja yhdessä toisten kanssa.
- Lasta ohjataan puolustamaan omia ajatuksiaan ja oikeuksiaan toisia loukkaamatta ja heidän oikeuksiaan kunnioittaen.
- Lasta ohjataan ymmärtämään yhteisten sopimusten ja sääntöjen perusteet ja merkitys.

Ympäristöarvojen ymmärtäminen ja sisäistäminen

- Lasta ohjataan tuntemaan ja arvostamaan oman kotiseutunsa luontoa ja rakennettua ympäristöä.
- Lasta ohjataan ymmärtämään oman toimintansa vaikutus ympäristöön.

6. 7. Kulttuurinen katsomuskasvatus

Kaikille lapsille yhteinen kulttuurinen katsomuskasvatus limittyy käytännössä sen eriytyviä osia (so. uskonto- ja ET-kasvatusta) lukuun ottamatta eettiseen kasvatukseen ja sitä toteutetaan samoja periaatteita noudattaen. Kulttuurisen katsomuskasvatuksen tavoitteena on

Lapsen katsomuksellisen ajattelun ja -yleissivistyksen kehittyminen

- Lasta ohjataan tunnistamaan erilaisia elämänskatsomuksellisia kysymyksiä ja tiedostamaan, että niistä voidaan ajatella monin eri tavoin.
- Lasta ohjataan suhtautumaan myönteisesti toisiin ihmisiin ja kulttuureihin.
- Lasta ohjataan tuntemaan ja arvostamaan oman kotiseutunsa kulttuuriperintöä.
- Lapsi tutustuu ryhmässä edustettuina olevien lasten elämänskatsomuksellisiin ratkaisuihin, tapoihin, juhliin, symboleihin, kuva- ja rakennustaiteeseen, musiikkiin, kirjallisuuteen jne

Uskontokasvatus ja ET-kasvatus ovat kulttuurisen katsomuskasvatuksen eriytettyjä, vaihtoehtoisia kokonaisuuksia. Niiden valinnaisuudesta johtuen on lasten vanhempia informoitava kyseisten kokonaisuuksien tavoitteista ja sisällöistä hyvissä ajoin ennen opetuksen aloittamista. Eriyttäminen voi tapahtua esimerkiksi periodimaisesti kaksi kertaa lukukaudessa, jolloin yksi periodi kestää 3-4 viikkoa. Eriyttämisen käytännön toteuttamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota tarkoituksenmukaisiin ja pedagogisesti järkeviin ratkaisuihin.

Esiopetuksen perusteiden mukaan tiettyyn uskontokuntaan kuuluvien tai uskontokuntaan kuulumattomien lasten vähäisestä määrästä tai muusta erityisestä opetuksen järjestämiseen liittyvästä hyväksyttävästä syystä, esiopetuksen järjestäjä (tässä tapauksessa siis Oulun kaupunki) voi päättää, ettei kyseisen uskontokunnan tunnustuksen mukaista uskontokasvatusta tai ET-kasvatusta järjestetä. Perusopetuksessa opetuksen järjestäjä on velvollinen aloittamaan kyseisen opetuksen, mikäli oppilaita on sen ylläpitämässä perusasteen oppilaitoksissa yhteensä vähintään kolme ja heidän vanhempansa sitä vaativat (ev.lut. ja ortodoksiuskonnon kohdalla opetus aloitetaan ilman vanhempien vaatimusta). Esiopetuksessa pyritään noudattamaan samaa käytäntöä. Mikäli opetusta ei kuitenkaan edellä mainituista syistä johtuen järjestetä, on lasten vanhempien kanssa sovittava muusta opetuksesta eriytettyjen jaksojen aikana.

Eriytetyssä uskontokasvatuksessa

- Lapsi tutustuu oman uskontonsa keskeisiin sisältöihin.
- Lapsi tutustuu oman uskontonsa juhliin ja tapakulttuuriin.

Eriytetyssä ET- kasvatuksessa

- Syvennetään ja laajennetaan kaikille yhteistä eettistä kasvatusta (ks. ed.) tarkastelemalla ihmissuhteiden, kulttuuri-identiteetin, ihmisen ja luonnon sekä yhteisön aihealueisiin liittyviä teemoja suvaitsevaisuuden, kohtuullisuuden, oikeudenmukaisuuden, reiluuden, rohkeuden, hyväntahtoisuuden ja huolenpidon näkökulmista.

Uskonto- ja ET-kasvatuksen yksityiskohtaisen, esiopetusryhmäkohtaisen suunnittelun ja toteuttamisen samoin kuin vanhemmille annettavan informaation tukena käytetään opetushallituksen julkaisussa "Eväitä esiopetuksen opetussuunnitelman laatijoille" (2001) esitettyjä, kyseisiin aiheisiin liittyviä artikkeleita.

7. ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT LAPSET JA ESIOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN

7.1. Erityistä tukea tarvitseva oppilas

Erityistä tukea tarvitseva oppilas on lapsi, josta on asiantuntijan lausunto. Samoin erityiseen tukeen oikeutettuja ovat lapset, joilla on pidennetty oppivelvollisuus tai joiden koulunkäynnin aloittamista on myöhennetty vuodella. Erityistä tukea tarvitsee myös oppilas, jolla on vanhempien, kasvatus- tai terveydenhuollon asiantuntemuksen mukaan oppimisvalmiuksiin liittyviä riskitekijöitä.

7.2. Esiopetuksen ja kuntoutuksen suunnitelma

Esiopetuksen ja kuntoutuksen suunnitelma laaditaan kaikille erityistä tukea tarvitseville oppilaille. Tämä suunnitelma korvaa lapsen esiopetussuunnitelman. Suunnitelma laaditaan ja sen toteuttamista arvioidaan moniammatillisena yhteistyönä yhdessä huoltajan kanssa vähintään kerran lukukaudessa. Vastuuhenkilönä ja ryhmän kokoonkutsujana toimii esiopetusryhmän opettaja.

Esiopetuksen ja kuntoutuksen suunnitelmaan kirjataan oppilaan vahvat alueet sekä oppimisvalmiuksiin liittyvät riskitekijät. Suunnitelma sisältää lapsen yksilölliset, konkreettiset tavoitteet, soveltuvat oppimismenetelmät, sisällöt ja oppimisympäristöön liittyvät muutostarpeet. Esiopetuksen ja kuntoutuksen suunnitelmaan kirjataan lisäksi oppilaan saamat tuki- ja kuntoutuspalvelut ja niiden vastuuhenkilöt. Suunnitelman pedagogisesta toteutuksesta vastaa ryhmän opettaja.

Mikäli oppilas on otettu erityisopetukseen tai hänet siirretään esiopetuksen aikana erityisopetukseen, on hänelle laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma; HOJKS. Tällöin oppilaasta on tehty päätös erityisoppilaaksi ottamisesta. HOJKS laaditaan samoin periaattein kuin esiopetuksen ja kuntoutuksen suunnitelma.

7.3. Opetuksen yksilöllistäminen

Esiopetuksessa on huolehdittava lapsen terveestä minäkuvasta, itsetunnosta sekä tasavertaisesta jäsenyydestä lapsiryhmässä. Tavoitteena on, että lapsi voi kehittyä tasapainoiseksi yksilöksi eriasteisista vaikeuksistaan huolimatta. lapsen esiopetuksen ja kuntoutuksen suunnitelma sekä HOJKS ovat välineitä opetuksen yksilöllistämiseksi.

Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat integroidaan ensisijaisesti osaksi muuta esiopetusryhmää. Tällöin on huolehdittava siitä, että esiopetuksesta vastaava henkilöstö saa riittävästi erityispedagogista konsultaatiota. Ryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon erityistä tukea tarvitseva lapsi ja hänen yksilölliset tarpeensa. Jos tavalliseen esiopetusryhmään on integroitu erityistä tukea tarvitseva lapsi, ryhmäkoko pienennetään tai ryhmään tarvitaan koulutettu avustaja.

Opetuksen yksilöllistäminen toteutetaan erityisopetuksena, joka voi olla samanaikaisopetusta, pienryhmä- tai yksilötyöskentelyä. Erityistä tukea tarvitsevista lapsista voidaan muodostaa oma opetusryhmä. Esiopetusta voidaan antaa myös pienryhmissä (tuetun esiopetuksen ryhmät). Erityisryhmiin valinnoista vastaavat kiertävät erityislastentarhanopettajat. Lapset siirretään näihin ryhmiin päivähoidon palveluyksikköpäällikön päätöksellä. Tällä hetkellä (1.5.2001) Oulun kaupungin päivähoitossa on pienryhmiä kielihäiriöisille 3 ryhmää, tarkkaavaisuushäiriöisille 1, kehitysvammaisille 2 ryhmää, kuulovammaisille 1, liikuntavammaisille 1, laaja-alaisesti kehityksessään viivästyneille 1 ja oppimisvaikeuksia omaaville 1 ryhmä.

7.4. Varhainen tunnistaminen

Esiopetuksen tärkeänä painopistealueena on lasten kehitysviivästymien ja / tai psykososiaalisen oireilun havaitseminen mahdollisimman varhain. Lapsille suoritetaan tehostettu 5-vuotistarkastus (Viisikko) yhteistyössä lapsen vanhempien, päivähoiton henkilöstön ja neuvolan kanssa. Jos lapsen kehityksessä ilmenee poikkeavuuksia tai kehitysviivästymää, hänet ohjataan tarvittaviin tutkimuksiin ja hoitoon esimerkiksi MBD-tiimiin, Perheneuvolaan tai Oys:iin. Tavoitteena on, että lapsille tehdään jatkossa kattava kehityksen kartoitus jo kolmivuotiaana, jotta kehitysviivästymät havaittaisiin nykyistä aiemmin. Tämä edellyttää päivähoiton ja neuvolan henkilöstön jatkokoulutusta metodin käyttöön.

Jos lapsella on erityisen tuen tarvetta, käynnistetään sekä pedagoginen että lääkinällinen kuntoutus (toiminta-, fysio- tai puheterapia ja/tai psykologinen kuntoutus) mahdollisimman ripeästi. Mitä aiemmin lapsen kuntoutus aloitetaan sitä paremmat tulokset saavutetaan. Varhain aloitettu kuntoutus vähentää myös muiden ongelmien syntymistä tai syvenemistä esimerkiksi lapsen sosiaalisten suhteiden vaikeutumista tai kognitiivisen oppimisen rajoittumista. Tämä on sekä yksilön että yhteiskunnan etu.

7.5. Toimintaperiaatteet

Erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa työskennellään moniammatillisesti ja perhekeskeisesti. Avoimesta tiedonkulusta on huolehdittava, jotta kaikkien yhteistyötahojen tavoitteet ovat yhdensuuntaiset.

Kun erityistä tukea tarvitseva lapsi siirtyy esiopetuksesta perusopetukseen, on siirron tapahduttava yhteistyössä lapsen huoltajien, esiopetuksesta ja perusopetuksesta vastaavan henkilöstön sekä tarvittaessa muiden lasta kuntouttavien tahojen kanssa. Lapsen siirryessä esiopetuksesta perusopetukseen käydään siirtokeskustelut ainakin erityistä tukea tarvitsevien

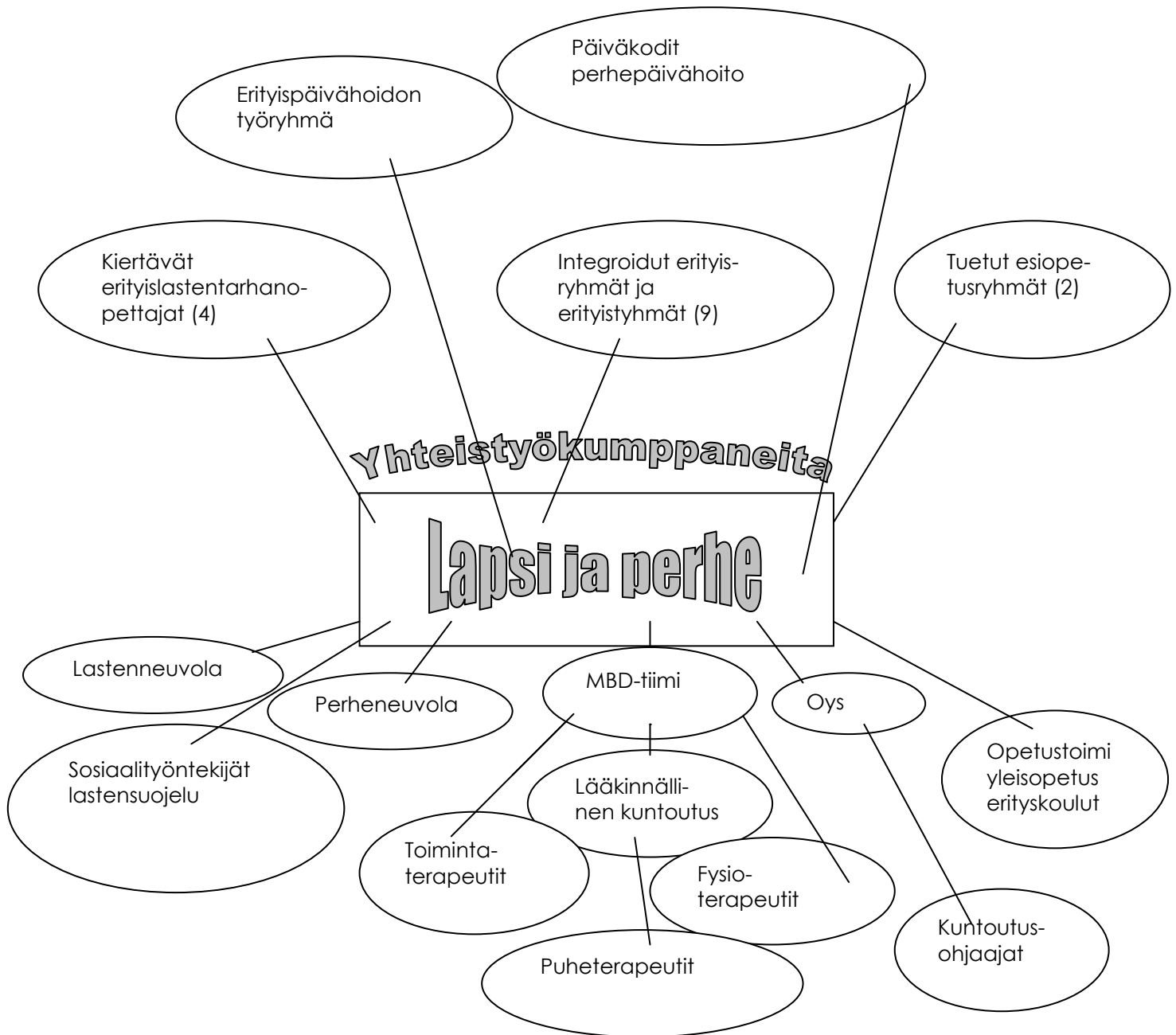
lasten osalta esiopetusvuoden keväällä hyvissä ajoin viimeistään 1.4. mennessä, jotta vastaanottava koulu ehtii järjestää tarvittavat tukitoimet. Siirtokeskusteluissa kokoonkutsujana toimii esiopetusryhmän opettaja. Mikäli alkuopetuksen opettajaa ei ole vielä tiedossa, siirtopalaveriin osallistuu vastaanottavan koulun erityisopettaja. Ala-asteen rehtori tiedottaa toukokuun alussa opetusvirastoon kouluunsa tulevista erityistä tukea tarvitsevista lapsista, jotta tarpeelliset tukitoimet voidaan järjestää tulevaa lukuvuotta varten.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen pedagogista ja lääkinällistä kuntoutusta jatketaan tarvittaessa myös perusopetuksen puolella. Vastuu lapsen kuntoutuksen seurannasta siirtyy koulun erityisopettajalle ja kouluterveydenhoitajalle.

Koulujen esiopetusryhmien erityisopetuksesta vastaa erityisopettaja. Oppilashuolto toteutetaan koulun oppilashuollollisten periaatteiden mukaisesti. Asiantuntijoina käytetään tarvittaessa kiertävää erityislastentarhanopettajaa ja lastenneuvolan terveydenhoitajaa. Silloin kun esiopetus toteutetaan koulun ja päivähoidon yhteistyönä yhteisistä menettelytavoista sovitaan päiväkodin johtajan ja koulun rehtorin kesken.

Kuvio 1.

Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Kuviossa 1 kuvataan oululaisessa esiopetuksessa käytettäviä tukipalveluja. Varhaiskasvatuksen moniammatillinen työ jatkuu perusopetuksessa oppilashuoltona.

7.6. Yhteenvetoa

Suurimpia erityistä tukea tarvitsevia ryhmiä päivähoidossa ja esiopetuksessa ovat laaja-alaisesti puheenkehityksessään viivästyneet ja haavoittavissa oloissa elävät lapset.

Haavoittavissa oloissa elävät lapset tulevat lastensuojelun suosituksella usein moniongelmaisista perheistä, joissa on esim. huumeongelma, muiden päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia tai elämän hallinta on muutoin heikkoa. Näillä lapsilla on turvallisen aikuisen nälkä. Lapsen kehityksen turvaamiseksi ovat pitkäaikaiset ja turvalliset ihmissuhteet välttämättömiä, jotta tasapainoisen kehityksen edellytykset voidaan taata. Siksi päivähoidossa tulee olla vakinaista henkilökuntaa, jotta henkilöstön jatkuva vaihtuvuus ei lisää lapsen turvattomuutta. Haavoittavissa oloissa elävät perheet tarvitsevat moniammatillista, perhekeskeistä työtä, jotta lapsen kasvun riskitekijät voidaan minimoida. Pienten lasten perheille on tarjottava tukea sellaisessa muodossa, jossa he kykenevät sitä vastaanottamaan.

Lasten mielenterveysongelmat, eriaistiset vuorovaikutushäiriöt, levottomuus ja keskittymiskyvyn puute ovat lisääntyneet viime vuosina huomattavasti. Nykyisin myös sosioekonomisesti hyvin toimeentulevissa perheissä on aiempaa enemmän haurautta vanhemmuudessa ja vaikeuksia turvallisen kiintymyssuhteen luomisessa omaan lapseen. Puutteellinen kiintymyssuhde näkyy lapsissa kasvavina vuorovaikutushäiriöinä, kuten hallitsemattomana aggressiivisuutena, raivokohtauksina, ahdistuneisuutena, muina käytöshäiriöinä tai masentuneisuutena.

Päivähoidon henkilökunta tarvitsee koulutusta varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen ja toisaalta häiriöiden tunnistamiseen, jotta kyetään tunnistamaan ne tapaukset, joissa perheen vuorovaikutuksessa esiintyy sen kaltaisia ongelmia, että lapsen häiriintyneen kehityksen ja psyykkisen häiriön vaara on todennäköinen. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee olla riittävästi valmiuksia omalta osaltaan tukea vanhemmuutta niissä perheissä, joissa lasten kasvuolot ovat haavoittavat tai puutteelliset.

Viime vuosina on laaja-alaisesti kielihäiriöisten ja äännehäiriöisten lasten määrä lisääntynyt. Kielen kehityksen häiriöiden varhainen havaitseminen mahdollistaa riittävän aikaisen aloitetun kuntoutuksen, jolloin tulokset ovat parempia kuin jos aloitettaisiin myöhemmin. Puheenkehityksensä tueksi tällaiset lapset tarvitsevat korvaavia kommunikaatiokeinoja, jotta pystyvät olemaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Usein nämä lapset ovat muilta taidoiltaan normaalitasoisia, mutta laaja-alainen kielihäiriö on merkittävä haitta oppimiselle ja selvä riskitekijä myöhemmälle syrjäytymiskierteelle, jos korjaaviin toimenpiteisiin ei ryhdytä riittävän varhain.

7.7. Tulevaisuuden haasteita

Psykologipalveluita tulee lisätä Oulussa, sillä nykyisin ne ovat täysin riittämättömät vastaamaan kasvaneisiin lasten mielenterveysongelmiin. Lasten pääsy psykologiseen tutkimukseen ja hoitoon viivästyy tarpeettomasti ja ongelmat vaikeutuvat.

Jos lapsi on ohjattu esiopetuksesta kouluvalmiustutkimuksiin, on tutkimusten valmistuttava esiopetusvuoden huhtikuun loppuun mennessä, jotta oikea koulumuoto ja/tai lapsen tarvitsemat tukitoimet ehditään järjestää opetustoimessa. Tutkimusten viivästyminen on nykyisin mittava ongelma.

Lapsille suunnattuja puheterapiapalveluita tulee lisätä, jotta kuntouttava toiminta voidaan aloittaa nykyistä aiemmin. Kielihäiriöisille tai muutoin erityistä tukea tarvitseville lapsille tulee olla riittävästi pienryhmiä päiväkodeissa ja esiopetuksessa, jotta yksilöllinen ohjaus voidaan toteuttaa.

Lapsen tulee voida opiskella riittävän pienessä ryhmässä. Varhaiskasvatukseen tarvitaan koulutettuja vakinaisia avustajia, jotta lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet voidaan huomioida nykyistä paremmin. Esioppilaalla on tarvittaessa oikeus koulunkäyntiavustajaan. Pedagogisen ohjauksen lisäksi varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea vanhemmuutta ja sitä kautta lapsen suotuisia kasvuoloja. Erityispedagogisen koulutuksen saanutta henkilöstöä tulee lisätä varhaiskasvatukseen tarvetta vastaavasti, jotta erityistä tukea tarvitsevat lapset ja heidän tarpeensa voidaan huomioida nykyistä paremmin. Liian niukka varhaiskuntoutus saattaa merkitä lisääntyviä tukitoimenpiteitä jatkossa.

Yhteiskunnan tehtävä on luoda sellaiset olosuhteet, joissa lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välinen vuorovaikutus, pedagoginen ohjaus ja muut kasvun olosuhteet toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla.

8. ERI KIELI- JA KULTTUURIRYHMIEN SEKÄ ERITYISEN KOULUTUSTEHTÄVÄN MUKAINEN ESIOPETUS, VIERASKIELINEN ESIOPETUS JA KOTIMAISTEN KIELTEN KIELIKYLPY

8.1. Viittomakielinen opetus

Viittomakielisessä opetuksessa lasten kielitausta voi olla jokin seuraavista: viittomakieli äidinkielenä, ensikielenä tai toisena kielenä. Viittomakielinen esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Opetuksen kielelliset tavoitteet ja pedagogiset ratkaisut kytkeytyvät läheisesti lasten kielitaustaan, joka otetaan erityisesti huomioon laadittaessa lapsen esiopetuksen suunnitelmaa tai henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. Lapselle tulee antaa kasvatuksen ja opetuksen myötä mahdollisuus omaksua viittomakielinen kulttuuriperintö.

Viittomakielisen esiopetuksen kielelliset tavoitteet ovat samat kuin muussakin esiopetuksessa. Esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa viittomakielistä ilmaisua, lausetajua ja viittomavarastoa sekä rohkaista käyttämään kieltä ja näin lisätä lapsen valmiuksia toimia viittomakielisessä ympäristössä. Tavoitteena on myös tutustuttaa lapsi valtakulttuurin ja viittomakielisen kulttuurin eroihin, kuten äänimaailman ilmiöihin ja puhuttuun kieleen sekä tulkkipalvelun käyttöön.

Esiopetuksen tavoitteet saavutetaan aikuisen ja lapsen välisessä viittomakielisessä vuorovaikutuksessa. Siinä otetaan huomioon, että lapsen kanssa viestitään pääasiallisesti visuaalisen kanavan kautta. Sekaryhmässä esiopetus toteutetaan siten, että viittomakielinen lapsi voi osallistua siihen mahdollisimman täysipainoisesti. Viittomakielisen opetuksen ja kasvatuksen turvaamiseksi voidaan käyttää tulkkia.

8.2. Maahanmuuttajien opetus

Maahanmuuttajalapsi, jolla suomen kieli on kehittynyt tarpeeksi hyvin, saa opetusta normaalissa esiopetusryhmässä. Jos suomen kieli ei ole kehittynyt, harkitaan muita vaihtoehtoja, joita ovat esim. Allinpuiston ja Merikosken tuettu esiopetusryhmä sekä Hönttämäen ja Paulaharjun koulujen valmistavat luokat.

Maahanmuuttajalapsilla on samat myönteisen kehityksen ja esiopetuksen tavoitteet kuin suomalaisilla lapsilla, mutta heillä on myös erityistavoitteita. Maahanmuuttajalapselle tehdään yksilöllinen esiopetuksen suunnitelma. Esiopetuksella tuetaan suomen kielen ja mikäli mahdollista myös lapsen äidinkielen kehittymistä sekä kasvamista kahteen kulttuuriin. Lapsen identiteetin rakentumiselle on merkityksellistä, että myös hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan ja että ne näkyvät esiopetuksen arkipäivässä. Jotta tämä olisi mahdollista, niin samaa kulttuuria edustavia lapsia tulisi olla aina useampia samassa päiväkotiryhmässä.

Suomi toisena kielenä opetuksen tavoite on, että lapsi saavuttaa perusopetuksen aikana mahdollisimman toimivan suomen kielen taidon. Hyvän suomen kielen hallinnan keskeisinä edellytyksinä ovat äidinkielen hallinta ja tavoitteinen oppiminen. Esiopetuksessa lapsella on mahdollisuus opiskella suomea sekä ohjauksessa että luonnollisissa viestintätilanteissa suomenkielisten lasten ja aikuisten kanssa. Esiopetuksen keskeiset sisältöalueet harjaannuttavat kielen käytön eri toimintoihin, kotouttavat suomalaiseen kulttuuriin ja vertailevat suomalaista kulttuuria muihin kulttuureihin. Tämä opetus ja äidinkielen oppimisprosessit nivoutuvat kaikkiin esiopetuksen osa-alueisiin.

Lapsen äidinkielen opetuksen tavoitteet puolestaan ovat ajattelun kehittyminen, itsetunnon ja persoonallisuuden ehyt kasvu sekä kielenkäyttötaitojen vahvistuminen. Keskeisellä sijalla on lapsen ilmaisukielen ja –rohkeuden lisääntyminen sekä omien näkemysten ja mielipiteiden esittäminen. Kulttuuriryhmän mukaan joko kerrottu tai kirjoitettu satu- ja tarinaperinne ovat keskeistä aineistoa.

Oman kulttuurin tukemisen tavoitteena on, että lapsi tulee tietoiseksi oman etnisen ryhmänsä kulttuuriperinnöstä ja oppii arvostamaan sitä. Kulttuuria tukevan esiopetuksen päämääränä on omanarvontuntoinen, kulttuuristaan, taustastaan ja kielestään ylpeä, yhteiskuntaan integroitunut kaksikielinen ja -kulttuurinen aikuinen, joka kykenee siirtämään omaa kulttuuriperintöään lapsilleen.

9. ERITYISEEN MAAILMANKATSOMUKSELLISEEN TAI KASVATUSOPILLISEEN JÄRJESTELMÄÄN PERUSTUVA ESIOPETUS

9.1. Vaihtoehtopedagogiikat

Vanhemmilla on oikeus hakea lapsellensa myös puhtaasti vaihtoehtoista pedagogiikkaa käyttävää esiopetusta. Monenlaisia ratkaisumalleja tarvitaan. Myös ns. normaalissa esiopetusryhmässä voidaan soveltaa opettajan kulloisessakin tilanteessa parhaaksi katsomia menetelmiä. Esiopetuksessa vaaditaan **avarakatseisuutta** ja **suvaitsevaisuutta** käyttää ja soveltaa myös vaihtoehtopedagogiikkoja, jotka antavat oppimiseen ja kasvamiseen oman rikastuttavan lisänsä.

9.1.1. Steinerpedagogiikka

Steinerpedagogisen esiopetuksen opetussuunnitelma

Esiopetuksen toiminta-ajatus

Steinerpedagogiikassa esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Sitä ei nähdä pelkästään yhtä koulua edeltävää ikävuotta koskevana tavoitteellisena kasvatuksena vaan laajemmin lapsen

varhaiskehitystä kokonaisvaltaisesti tukevana pedagogiikkana, osana elinikäistä kehitys- ja oppimisprosessia, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.

Alle kouluikäisen lapsen kehitystä leimaa ihmisolemuksen kokonais-valtaisuus. Hänen kognitiivinen, emotionaalinen ja toiminnan alue ovat tiiviisti liittyneet yhteen. Siksi kasvatuksen ja opetuksen tulisi aina ravita tätä kokonaisuutta.

Esiopetuksen ympäristön kuvaus

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa painottuu ympäristön merkitys. Seitsemän ensimmäisen elinvuoden aikana lapsi liittyy ympäristöönsä aistien avulla. Kodinomaisella, turvallisella ilmapiiirillä sekä materiaalien, muotojen ja värien valinnalla tuetaan aistien tervettä kehittymistä.

Lapsen tärkein ympäristö on kasvattaja, jota jäljitellen lapsi oppii ja luo suhdetta maailmaan. Kasvattaja hoitaessaan ympäristöä ja tehdessään kodintöitä antaa lapselle mahdollisuuden jäljitellen kokea ja eläytyä inhimilliseen ja mielekkääseen työntekoon. Tällainen ympäristö antaa myös virikkeitä vapaaseen leikkiin ja toimintaan.

Esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen painotukset

RYTMI: Asioiden ja tapahtumien rytmien toistuminen päivien, viikkojen, kuukausien ja vuoden kierrossa edistää lapsen perusturvaa ja terveyttä luoden pohjaa oppimiselle. Vuoden juhla-ajat ja vuodenvierolle ominaiset työt kantavat toimintaa, auttavat lasta luomaan suhteen luontoon ja inhimilliseen kulttuuriin sekä tarjoavat runsaasti oppimismahdollisuuksia.

JÄLJITTELY: Alle seitsenvuotias lapsi oppii pääasiassa jäljittelemällä. Lapsi liittyy maailmaan välittömästi toiminnan ja kokemisen, ei käsitteiden kautta. Siksi on tärkeää, että lapsi näkee ja kokee ympärillään mahdollisimman paljon ihmistyötä: toisaalta normaaleja kotitöitä, ruuanlaittoa, siivousta, käsi- ja puutöitä, puutarhanhoitoa ja toisaalta taiteellista toimintaa, leikkejä, maalaamista, piirtämistä, muovailua, satujen kerrontaa jne.

VAPAA LEIKKI: Minkä lapsi kokee ympäristössään, sen hän muovaa leikiksi. Leikissä lapsi tekee kokemukset omikseen ja hallitsee ulkomaailmaa itse eikä päinvastoin. leikki vapaana tahdon toimintana on lapsen omaehtoisin tapa oppia ja esikouluikässä leikki muuttuu määrätietoiseksi ja tavoitteelliseksi. Leikin suunnittelussa ja toteutuksessa harjaantuvat mm. ongelmien luova ratkaisu, pitkäjänteisyys, motoriikka, ruumiinkuva, yhteistyö- ja kommunikaatiotaidot sekä kekseliäisyys. Tässä tahdon suuntaamisen harjoittelussa lapsi luo pohjaa myöhemmälle tahdonvoimaiselle ajattelulle.

LIKKUMINEN: Liikunnan ilo ja riemu on erityisesti kuusivuotiaan ominta aluetta. Lapsille järjestetään luontevia mahdollisuuksia liikkumiseen ja monenlaisiin ulkoleikkeihin. Viikoittaiset luontoretket ravitsevat aisteja monipuolisesti ja saavat lapset liikkumaan luonnollisella ja terveellä tavalla.

MIELIKUVITUS: Taiteellinen toiminta - maalaus, piirtäminen, muovailu, eurytmia, nukketeatteri - elävöittää mielikuvitusta ja tukee myös emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. Päivittäinen satuhetki antaa virikkeitä, lapsi on nyt kypsässä uuteen kykyyn, kykyyn muodostaa sisäisiä kuvia. Myös leikkivälineet vahvistavat mielikuvitusta: ne eivät ole liian valmiita, vaan viitteellisiä ja yksinkertaisia jättävät tilaa lapsen mielikuvitukselle.

LUONNONMUKAINEN RAVINTO: Laadukas ravinto terveen kasvun perustana on osa pedagogiikkaa. Ruoka valmistetaan päiväkodissa käyttäen mahdollisuuksien mukaan biodynaamisesti tai biologisesti viljeltyjä tuotteita ja puhtaita lisäaineettomia elintarvikkeita. Lapset voivat auttaa keittiöissä ja leipomispäivä kuuluu viikkorytmiin.

Esiopetuksessa noudatettavat kasvatus- ja oppimistavoitteet ja niiden pedagoginen toteuttaminen

Varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä on luoda pohja, joka tukee koko myöhäisempää ihmiseksi kasvamista ja antaa parhain mahdollinen perusta ei vain koulua vaan koko elämää varten.

Vapaalla leikillä on keskeinen sija esiopetuspedagogiikassa. Vapaasti leikkiessään lapsi kehittää mm. motoriikkaa, sosiaalisia taitoja, kielellisiä kykyjä, luovuutta ja itsetuntoa. Yhdistetyssä 3-6 –vuotiaiden ryhmässä kuusivuotias voi kokea olevansa pienempien rinnalla osaava ja taitava. Hän voi olla esikuva ja hänen itseluottamuksensa vahvistuu. Esikouluikäiselle annetaan vastuuta ja pieniä tehtäviä, jotka tuovat onnistumisen iloa, positiivisia kokemuksia ja halua oppia uusia asioita.

Lisäksi kuusivuotiaalle järjestetään omia esikoulutuokioita. Niiden sisältönä on kehitysvaihetta tukeva taiteellinen, käytännöllinen tai liikunnallinen toiminta. Esimerkkejä: oma satu, nukketeatterin valmistaminen, musiikkituokio, ruuan valmistaminen tai oma retki. Esiopetuksen pedagogista toteuttamista on kuvattu myös kohdassa ”Esiopetuksen painotukset”.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten esiopetuksen järjestäminen

Esiopetuksen yleiset periaatteet soveltuvat myös erityisopetukseen lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Steinerpedagogiikka sinänsä on terapeuttista. Yhteistyötahoja tarvittaessa/mahdollisuuksien mukaan: lapsen henkilökohtainen avustaja, pedagogiikan tunteva lääkäri / terapeuttinen koululääkäri, eri aloille erikoistuneet terapeutit, neuvolat ja erityislastentarhanopettajat, joiden kanssa laaditaan lapselle oma kasvatus-/esiopetus-/kuntoutussuunnitelma.

Yhteistyötahot

- Steinerpäiväkotien varhaiskasvattajien yhteiset tapaamiset ja kokoukset alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti
- Yhteistyö Steinerkoulun ja opettajien kanssa
- Yhteistyö kotien kanssa:
Ennen lapsen tuloa päiväkotiin käydään lapsen vanhempien kanssa keskustelu, jossa vanhemmat kertovat lapsen varhaiskehityksestä ja perheen kasvatusnäkemyksistä. Samalla vanhemmat tutustuvat päiväkodin toiminta-ajatuksen ja menetelmiin. Keskustelu rakentaa pohjaa luottamukselliselle yhteistyölle, joka on edellytys päiväkodin toiminnalle. Yhteistyötä toteutetaan: kuukausittaisissa vanhempain-illoissa, vanhempien kanssa käytävissä yksityisissä keskusteluissa, vuodenkiertoon liittyvissä juhlissa, talkoissa ja päiväkodin tapahtumissa ja kannatusyhdistyksen johtokunnan työskentelyssä.
- Yhteistyö esiopetuksen toteuttamiseen osallistuvan henkilöstön kesken toteutuu viikoittaisissa suunnittelupalaverissa
- Yhteistyö kunnan sosiaalitoimen terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä KELAn kanssa.
- Lähiympäristön kanssa mahdollisuuksien mukaan.

Lähteenä on käytetty valtakunnallista Steinerpäiväkotien esiopetuksen opetussuunnitelmaa, jonka pohjalta steinerpäiväkodit laativat omat opetussuunnitelmansa. Steinerpedagoginen

esiopetussuunnitelma on laadittu opetushallituksen hyväksymän valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan.

9.1.2. Montessoripedagogiikka

Montessoripedagogiikassa keskeisiä kasvatustavoitteita ovat lapsen itsenäistyminen, omatoimisuus ja oppimismotivaation tukeminen. Tämän pedagogiikan mukaan lapsella on ikään kuin oma sisäinen opetussuunnitelma ja hyvin tarkka sisäinen opettaja.

Montessoripedagogiikassa lapsen elämä jakautuu neljään kehityskauteen: 0-6, 6-12, 12-18 ja 18-24 vuotta. Ensimmäisen kehityskauden aikana lapsen kasvua ohjaavat nk. herkkyykskaudet, jolloin hänen on erittäin helppoa omaksua kyseiselle kaudelle ominaiset tiedot ja taidot. Alle kouluikäisen lapsen herkkyykskausia ovat kielen oppimisen, järjestyksen, liikkeen koordinaation, aistien harjaannuttamisen ja sosiaalisuuden herkkyykskaudet ja matemaattinen mieli.

Esiopetus montessoripedagogiikassa

Montessoripedagogiikan kulmakivet ovat kokonaisvaltainen kehittyminen, yksilöllinen opetussuunnitelma, eteneminen omassa tahdissa, oppimaan oppimisen taidot, itseohjautuvuus ja oma oivaltaminen, itsearviointi, aktiivinen valmisteltu oppimisympäristö sekä yhtenäinen opetussuunnitelma vauvasta perusopetuksen loppuun. Menetelmä sopii hyvin myös erityisopetukseen.

Oppimisympäristö

Fyysinen ympäristö herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia kykyjä; lapsi pystyy vapaasti toimimaan herkkyykskausiensa ohjaamana. Ympäristön on oltava esteettisesti viehättävä, mm. huonekalut ja materiaalit ovat lapsen kokoa, oikeita ja toimivia. Työskentelyssä vallitsee vapaus, rauha ja tasapaino lapsen ja ympäristön välillä. Psykkinen ympäristö muodostuu ilmapiiristä ja sosiaalisista suhteista. Kaiken kulmakivenä on kunnioitus. Lapsen vapauksia ja vastuuta kasvatetaan taitojen karttuessa. Tasapainoisessa ryhmässä on sopivasti molempaa sukupuolta olevia, eri-ikäisiä lapsia. eri kehitysvaiheissa olevien lasten vuorovaikutus on oppimisen kannalta hedelmällistä.

Oppimateriaali

Montessorivälineet jaetaan viiteen osa-alueeseen: käytännön elämä, aistivälineet, kieli, matematiikka- ja kulttuuri. Käytännön elämän työt ovat yhteydessä kotiympäristöön ja voidaan eritellä itsestä huolehtimiseen, ympäristöstä huolehtimiseen ja tapakasvatukseen. Aistivälineet herkistävät aisteja ja niiden avulla lapsi etsii samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, suoritta vertailuja, arvioi, päättelee ja tutkii ympäröivää todellisuutta. Kielivälineet tukevat ja rikastuttavat kielellistä kehitystä. Varsinaisia kielivälineitä edeltävät itseilmaisu ja muiden kuunteleminen. Matematiikkavälineiden avulla tuetaan lapsen luonnostaan matemaattista mieltä ja johdatellaan lapsi liukujen ja numeroiden maailmaan. Kulttuurin osa-alueeseen kuuluvat maantieto, biologia, historia, tähtitiede, uskonto- ja eettinen kasvatustaiteet ja musiikki. Erilaiset luontoprojektit ovat osa lapsen työskentelyä.

Kasvattaja

Montessoriympäristössä aikuinen on lapsen auttaja ja hänen työskentelynsä tarkkailija ja tukija. Aikuisen lähestymistapaa lapseen kuvaavat kunnioitus, arvokkuus, luottamus, kärsivällisyys ja rakkaus.

Montessoriympäristöä määrittää kaksi perussääntöä: Toisen työskentelyä pitää kunnioittaa ja tavarat palautetaan käytön jälkeen paikoilleen.

10. VIERASKIELINEN ESIOPETUS JA KOTIMAISTEN KIELTEN KYLPY

Esiopetuksen opetuskielestä on säädetty perusopetuslain 10 §:ssä (1288/99). Esiopetuksen opetuskielellä ja muulla kielellä annettava esiopetus muodostavat kokonaisuuden. Yleistavoitteiden lisäksi tällaisessa esiopetuksessa pyritään erityistavoitteisiin. Suppeimmillaan tavoitteena on herättää lapsen mielenkiinto kieltä kohtaan. Laajimmillaan luodaan lapselle valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä.

Oppimisympäristön tulee antaa monipuolisesti virikkeitä ja mahdollisuuksia toisen kielen oppimiseen ja käyttämiseen. Lapsella on oltava paljon tilaisuuksia käyttää ja kehittää erityisesti puhuttua kieltä toisessa kielessä. Jotta lapsi voi jatkaa oppimista koulussa toisella kielellä, on hänen saavutettava perussanaston hallinta sekä ymmärrettävä ”arkipuhetta” tällä kielellä. Lapsen tulee harjaantua vieraalla kielellä kuuntelutottumuksiin, jotka edistävät hänen kasvuaan, ajatteluaan ja oppimistaan. Opetuksen sisältöjen on oltava samat kaksikielisessä opetuksessakin.

Mahdollisten oppimisvaikeuksien ilmaantuessa, on tutkittava kahden kielen vaikutus niihin. Äidinkieltä ei saa unohtaa, mutta toisen kielen on oltava ensisijalla annettavassa opetuksessa, jotta se kehittyy. Kielikylvyssä (varsinkin täydellisessä varhaisessa kielikylvyssä) ei äidinkieltä kuitenkaan tule opettaa erikseen. Kieleen liittyvät kulttuuriseikat on otettava huomioon. Lapsen kulttuuri-identiteettiä on vahvistettava, vaikka opetuksessa käytetäänkin vierastakin kieltä. Uuden kielen myötä kasvatetaan monikulttuurisuuteen.

Maahanmuuttajille on tarjottava myös suomen kielen opetusta. Jos ryhmässä on kielelliseltä taustaltaan erilaisia lapsia, ovat heidän kielelliset tavoitteensakin erilaiset. Niiden saavuttamista tuetaan opetusta eriyttämällä.

Huoltajan on saatava tietoa kaksikielisestä opetuksesta hyvissä ajoin ennen opetuksen alkamista. Yhteistyö vanhempien kanssa on erittäin tärkeää. Molempipuolisen palautteen merkitys on ensiarvoista.

11. YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMINEN MUUN VARHAISKASVATUKSEN JA PERUSOPETUKSEN KANSSA

Esiopetuksen järjestäminen yhdistetyissä 3-6-vuotiaiden ryhmissä / yhdysluokissa

Esiopetus 3-6-vuotiaiden lasten ryhmissä vaatii opetuksen eriyttämistä ikäryhmittäin sekä selkeää vastuunjakoja opettajien ja muun henkilökunnan kesken. Toimintaa voidaan eriyttää vaihtelevasti vertaisryhmän ja lasten kehitysiän mukaisesti. Sekaryhmissä pienryhmätoiminta on oleellista, erityisesti 6-vuotiaiden työskentelyyn omana ryhmänään kiinnitetään erityistä huomiota. Kuusivuotiaiden esiopetuksesta laaditaan oma toimintasuunnitelma.

Yhdysluokkatoiminnassa on huomioitava esiopetuksen omat tavoitteet ja toimintatapakulttuuri, sitä ei sidota suoraan alkuopetuksen tavoitteisiin. Oppimisen eriyttäminen edellyttää sekä

esiopetuksen että alkuopetuksen tuntemusta. Tällöin työparina on hyvä toimia lastentarhanopettaja ja luokanopettaja.

Eri-ikäisten lasten oppimisympäristön on tuettava monipuolisesti lapsen kasvua ja oppimista. Avoin, turvallinen ja rohkaiseva ilmapiiri tarjoaa lapselle tilaisuuksia elämyksiin, havaintojen tekoon ja pohdintaan. On huolehdittava siitä, että oppimisympäristö mahdollistaa sekä esi- että alkuopetusikäisten työskentelyn. On oltava tilaa leikille, sekä erilaiselle ryhmä- että yksilölliselle työskentelylle.

12. YHTEISTYÖ ESIOPETUSTYÖN TUKENA

12.1. Yhteistyön järjestäminen kotien kanssa

Esiopetusta toteutetaan kotien kanssa yhteisesti hyväksytyjen arvojen pohjalta. Esiopetuksen aloitusvaiheessa opettaja laatii yhteistyössä huoltajan kanssa lapsen esiopetuksen suunnitelman, jonka avulla turvataan lapselle parhaat edellytykset kasvaa ja oppia.

Huoltaja osallistuu yhteistyössä opettajien ja muun henkilöstön kanssa toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lapsen kasvua ja oppimista arvioidaan yhdessä huoltajan kanssa yleisten tavoitteiden ja lapsen esiopetussuunnitelmassa asetettujen omien tavoitteiden pohjalta säännöllisissä arviointikeskusteluissa. Lapsi voi osallistua näihin keskusteluihin.

Yhteistyö huoltajien kanssa on parhaimmillaan päivittäistä ja keskustelut lapsen kasvamisesta ja oppimisesta on normaalia arkipäivää. Muina yhteistyömuotoina voivat olla esimerkiksi vanhempainillat, tapahtumat ja tempaukset. Vanhempien keskinäinen yhteistyö on yhteisen vastuun jakamista ja luo lapselle ikään kuin turvaverkon.

12.2. Moniammatillisen yhteistyön järjestäminen

Esiopetusta antavan yksikön sisäisen yhteistyön tavoitteena on jakaa asiantuntemusta henkilökunnan kesken. Se on yhteissuunnittelua, yhteisen toiminnan toteuttamista, arviointia ja sen kautta oppimista.

Alueellinen esi- ja alkuopetuksen verkostoyhteistyö ja sen puitteissa tehtävä tiimityöskentely tukee esi- ja alkuopetuksen työtä mm. seuraavilla tavoin:

- ◆ Luomalla jatkumon kasvatus – ja opetustyöhön
  - yhteisestä lapsi- ja oppimiskäsityksestä sopiminen
  - yhteisen opetussuunnitelman laatiminen
  - oppilaantuntemuksen lisääntyminen
- ◆ Helpottamalla lapsen koulunaloittamista
  - lapsi tutustuu hyvissä ajoin kouluympäristöönsä
- ◆ Tehostamalla erityiskasvatusta – ja opetusta
  - moniammatillinen näkökulma antaa asiantuntemusta ja tukea päätöksiin
  - oppimisen ja kasvamisen turvaamiseksi oleellisen tiedon kulku helpottuu

- ◆ Täsmentämällä ja tehostamalla koulutusta
  - verkoston sisäisessä koulutuksessa kouluttajina toimii joku verkoston jäsenistä
  - verkostotapaamisiin kutsutaan tarpeen mukaan ulkopuolinen kouluttaja tai konsultti.
- ◆ Lisäämällä tietoisuutta kasvatus- ja opetustyöstä
  - vuorovaikutussuhteet lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten välillä rikastuttavat ammattikuvaa sekä antavat tukea työssä selviytymiselle

Yhteistyö voi koostua

- kokoontumisista ja koulutuksesta yhteistyömuotojen kehittämiseksi
- yhteisen toimintasuunnitelman laatimisesta
- koulutuspalautteista, tutustumiskäynneistä
- esikoululaisten siirtokeskusteluista
- opettajien tutustumisesta keväisin päiväkodilla koulutulokkaisein ja vastaavasti esiopetuksessa opettavien opettajien käynneistä luokissa syksyisin

Verkostoyhteistyöhön voivat osallistua esiopetuksessa opettavien opettajien ja muun henkilöstön ja 1.-2.-luokkia opettavien opettajien lisäksi esimerkiksi erityislastentarhanopettaja, erityisopettaja, lastenneuvolan ja kouluterveyden-huollon terveydenhoitajat. **Vanhempia tiedotetaan yhteistyöstä ja heiltä pyydetään kirjallinen lupa keskustella lapsen koulunkäynnin aloittamiseen liittyvistä asioista. Siirtokeskustelut pidetään hyvissä ajoin keväällä, erityistä tukea tarvitsevien lasten osalta viimeistään 1.4. mennessä.**

Siirtokeskusteluissa voi olla mukana esiopetusryhmää opettavan opettajan ja lapsen vastaanottavan luokanopettajan lisäksi erityislastentarhanopettaja, koulun erityisopettaja ja terveydenhoitaja. Keskustelun tukena voidaan käyttää liitteenä olevaa siirtokaavaketta, joka täytetään arviointikeskustelun yhteydessä vanhempien kanssa. Opetuksen järjestämiselle tärkeiden tietojen luovuttamiseen ei ole lainsäädännöllistä estettä. Tiedon kulku on turvattava myös lapsen siirtyessä esiopetusryhmästä toiseen.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen asioita pohtimaan kootaan säännöllisesti kokoontuva moniammatillinen työryhmä, johon osallistuvat vanhempien ja lasta esiopetuksessa opettavien opettajan lisäksi esim. erityislastentarhanopettaja, erityisopettaja, lääkäri, terveydenhoitaja, sosiaalihoitaja, psykologi. Tällöin suunnitellaan lapsen kuntoutusta, erityisopetusta tai siirrettäessä esiopetuksen aikana erityisopetukseen lapselle laaditaan HOJKS, joka korvaa lapsen esiopetuksen suunnitelman.

Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavien tahojen yhteistyö ja yhteisymmärrys on toiminnan tasolla välttämätöntä. Kaikkien osapuolien yhteinen tavoite on lapsen kaikenpuolisen hyvinvoinnin edistäminen ja lapsen kunnioittaminen.

12.3. Yhteistyön järjestäminen muiden tahojen kanssa

Muilla yhteistyötahoilla tarkoitetaan muita kuin oman verkoston päiväkoteja ja kouluja, kirjastoa, eri järjestöjä, harrastuksia tarjoavia yhteisöjä, jotka tukevat lapsen kehittymistä monipuolisesti. Yhteistyötä tehdään myös eri oppilaitosten ja yliopiston kanssa tarjoamalla mm. harjoittelupaikkoja. Tämä vuorovaikutus edistää mm. uuden tutkimustiedon välittymistä.

13. LAPSEN ESIOPETUKSEN SUUNNITELMAN LAATIMISEN PERIAATTEET

Lapsen esiopetuksen suunnitelma laaditaan esiopetusvuoden alkaessa yhteistyössä vanhempien kanssa. Sen avulla turvataan lapselle parhaat edellytykset kasvaa ja oppia. Suunnitelma on opetusta ja toimintaa tukeva ja ohjaava työväline, jossa kiinnitetään huomiota yksilön kehityksen kannalta olennaisiin tekijöihin.

Tämä suunnitelma voi sisältää lapsen käsitystä omista vahvuuksistaan ja toiveistaan omalle oppimiselleen. Vanhemmat arvioivat lapsen kasvua ja kehitystä ja ilmaisevat omat toiveensa ja mahdolliset huolenaiheensa. Opettaja laatii näiden sekä oman ammatillisen näkemyksensä pohjalta lapsen yksilölliset tavoitteet sekä kasvun- ja oppimisen suunnitelman päivittäisen toiminnan tueksi. Suunnitelma laaditaan päiväkodin tai koulun omalle kaavakkeelle vapaamuotoisesti huomioiden valtakunnallisessa perusteissa annetut normit. Laadinnassa voidaan käyttää myös liitteenä olevaa kaavaketta lapsen esiopetuksen suunnitelmasta.

14. LAPSEN KEHITTÄMISEN JA OPPIMISEN SEURANTA JA ARVIOINTI

Arviointi pohjautuu oppimiskäsitykselle, jossa lapsi nähdään aktiivisena oppijana huomioiden hänen kasvuympäristönsä sekä aikaisempi kasvu ja kehitys. Arvioinnin tarkoituksena on löytää kunkin lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet. Näiden lisäksi arviointi auttaa tunnistamaan mahdollisia tuettavia alueita kehityksessä ja käyttäytymisessä sekä löytämään ratkaisuja näiden selvittämiseksi ja tukemiseksi.

Esiopetuksessa arviointi perustuu esiopetuksen yleisten tavoitteiden ja kunkin lapsen esiopetuksen suunnitelman toteuttamiseen. Palaute annetaan, tavoitteita tarkistetaan ja mahdollisia uusia tavoitteita asetetaan opettajan ja huoltajien kanssa käytävissä arviointikeskusteluissa, joihin lapsi voi osallistua. **Arvioinnin tukena käytetään kasvun kansiota eli portfolioa, jonka avulla kuvataan oppimis-ympäristön tapahtumia ja lapsen kannalta merkityksellisiä asioita. Kasvun kansio seuraa lapsen kehitystä varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.** Kasvun kansio siirtyy kouluun joko suoraan esiopetusta antavasta yksiköstä tai vanhempien välityksellä.

14.1. Itsearviointi

Opettajan tulee edistää lapsen edellytyksiä itsearviointiin, joka tukee erityisesti lapsen minäkuvan kehittymistä. Oman toiminnan arviointia harjoitellaan erilaisten keskustelujen avulla. Kehityksensä myötä lapsi voi toimia myös yhä itsenäisemmin ja laajemmin oman ja ryhmän toiminnan arvioijana.

14.2. Esiopetuksesta annettava todistus

Esiopetuksen päätteeksi annetaan osallistumistodistus. Osallistumistodistus ei sisällä henkilökohtaista arviointia. Todistusta voidaan täydentää kuvaamalla järjestettyä esiopetusta.

15. ESIOPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN JA OPETUSSUUNNITELMAN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI

Kunta on velvollinen seuraamaan esiopetuksen toteutumista järjestämispaikasta riippumatta. Tämä on esiopetuksen **ulkoista arviointia**. Esiopetuksen järjestämisen ja opetussuunnitelman toteutumisen arvioinnissa käytetään päiväkodeissa valtakunnallisia ja kuntakohtaisia laadunhallinnan arviointi-menetelmiä. Kouluissa tapahtuvaa esiopetusta arvioidaan opetustoimen oman arviointijärjestelmän kautta. Ulkoiseen arviointiin osallistuvat myös lapsen huoltajat.

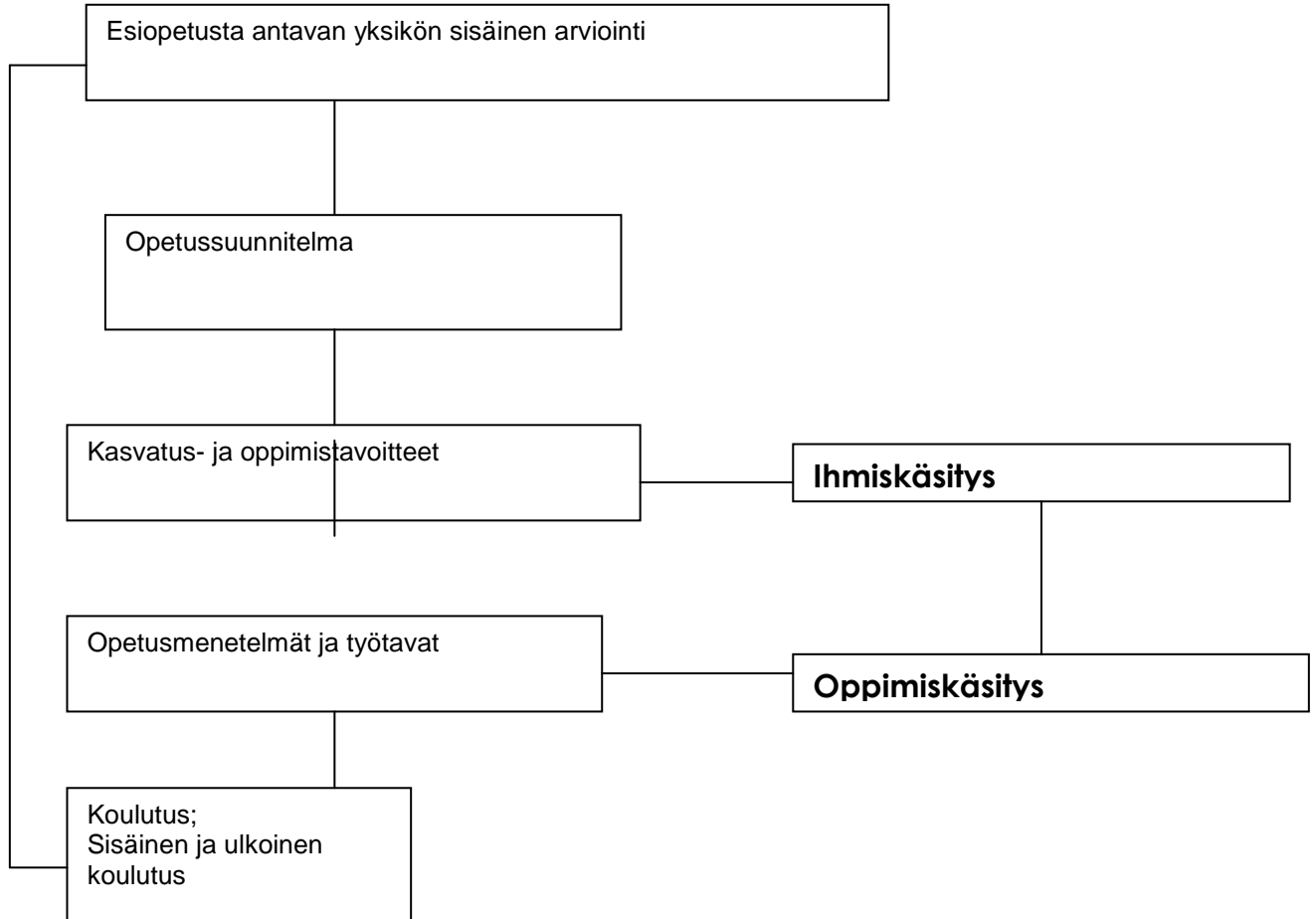
Arviointi on luonnollinen osa päivittäistä työskentelyä. Se ohjaa suunnitelmien tarkistamiseen ja uusien tavoitteiden asettamiseen. Arviointiajattelu sisältyy kaikkeen esiopetusta antavassa yksikössä tapahtuvaan toimintaan. Vuosittain laadittavassa **työsuunnitelmassa** huomioidaan mm. seuraavat arvioinnin kohteet:

- opetussuunnitelma
- lapsen kasvu ja oppiminen
- erityistä tukea tarvitsevien lasten tukitoimet
- oppimisympäristö: fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen
- resurssit
- koulutus
- johtajuus

Sisäisellä suunnitelmallisella arvioinnilla lisätään päiväkodin ja koulun henkilökunnan, lasten, huoltajien ja sidosryhmien tietoisuutta yhteisistä tavoitteista ja päämääristä. Se mihin lapsi- ja oppimiskäsitykseen kasvatus- ja opetustyö perustuu määrittävät ne menetelmät, joilla oppimistapahtumaa ohjataan. Kun oppimisessa korostuvat lapsen omat kokemukset ja yhteistoiminnallinen oppimisprosessi arvioinnin täytyy kohdistua näihin ja tukea niiden kehittymistä

(kuvio 1).

Kuvio 2. **Sisäisen arvioinnin vaiheet.** (Manninen, Pakanen 2000)

Opetussuunnitelma on jatkuvan arvioinnin kohteena. Kaiken kasvatustapahtuman perustan muodostavat arvot ja toiminta-ajatus. Arviointikeskustelua käydään säännöllisesti vuorovaikutuksessa kotien kanssa. On tärkeää, että mietitään arkipäivän tilanteita, joissa toiminta-ajatus ja arvot toteutuvat.

Esi- ja alkuopetuksen suunnitelmallinen kehittäminen sisällöllisesti yhtenäiseksi jatkumoksi lapsen elinikäisen oppimisen tiellä vaatii panostusta jatkuvaan koulutukseen.

Opetussuunnitelmatyötä ja sen sisällöllistä kehittämistä seuraa Oulun kaupungin esi- ja alkuopetuksen työryhmä.

